

KRISTĪNA ĒCE

LEIPCIGAS UN LĪBENCELLAS MISIJAS: HILDEGARDES PROCELAS UN LILIJAS OTĪLIJAS GRĪVIŅAS KALPOŠANA¹

Misija un misijas vēsture ir pētītas mazāk nekā citas teoloģijas jomas. Tā, kas ir pētīta, ir pārsvarā vīriešu rakstīta un no vīriešu skatpunkta. Tas bieži saistīts ar vīriešu domnētu institucionālu baznīcu, kas dziļi sevī nesa idejas par varu, autoritāti un amatu, un sievietēm šādā shēmā vienkārši nebija vietas. Līdz pat 19. gadsimtam sievietes īsti netika uzskatītas par derīgām misijas darbam, taču Leipcigas misijas biedrībai (LMB) veicot misijas darbu Indijā, veidojās sapratne, ka, lai ar evaņģēliju aizsniegtu Indijas sievietes, misijas darbā ir jāiesaistās sievietēm. Pie līdzīgas sapratnes nonāca arī citas misijas biedrības, kas atradās Vācijā un sūtīja misionārus uz dažādām pasaules malām, tai skaitā Ķīnu, Indonēziju un dažādām Āfrikas zemēm. Tā stāsts par sievietēm šajā procesā ir 19. gadsimta misijas vēstures integrāla daļa. Sieviešu lomas parasti gan tika noteiktas, ierobežotas un nepietiekoši atzītas, tomēr sieviešu devums misijas darbā bija ļoti nozīmīgs. Kaut arī no baznīcas struktūrām bieži tika piedzīvota pretestība sievietes misijai, tieši tā bija baznīcas joma, kas bija visatvērtākā sievietēm.

Ar līdzīgiem aizspriedumiem sastapās sievietes no Latvijas. Pirmie misionāri vīrieši no Latvijas teritorijas tika sūtīti jau 17. gadsimtā, un 19. gadsimtā tādi bija vairāki, bet pirmās sievietes devās misijā tikai pašās 19. gadsimta beigās. Līdz 1926. gadam no Kurzemes un

---

¹ Pētījums veikts projekta "LU doktorantūras kapacitātes stiprināšana jaunā doktorantūras modeļa ietvarā" (Nr. 8.2.2.0/20/1/006) atbalstu.

Vidzemes tika nosūtīti 14 misionāri vīrieši un 7 misionāres sievietes (33% visu no Latvijas teritorijas nosūtīto misionāru). Šajā pētījumā tiks apskatīta un salīdzināta tikai divu sieviešu misijas kalpošana. Hildegard Procela (*Hildegard Prozell*), vācbaltiete no Jaunmārupes, tika sūtīta caur Leipcigas misijas biedrību kalpot Indijā. Lilija Otīlija Grīviņa no Rīgas tika sūtīta kalpot caur Lībencellas misijas biedrību (LbM) kalpot Ķīnā. Līdz ar to tiks salīdzinātas šīs misijas biedrības un analizēts, kā tās sagatavoja, nosūtīja un finansēja savas misionāres un kādas kalpošanas iespējas tās deva, vērtējot divu minēto sieviešu darbu, kā arī kādu rezonansi tas ienesa tālaika latviski un vāciski lasošajā sabiedrībā Rīgā un tās apkārtnē.

Pētījumā galvenokārt izmantoti LMB arhīvā Hallē pieejamās Procelas vēstules un citi dokumenti. Šis arhīvs ir pietiekoši plašs un sniedz ieskatu viņas kalpošanā un sadzīvē. Par Grīviņu galvenokārt ir pieejami materiāli Roberta Feldmaņa bibliotēkas ārmisijas materiālos (RFBĀM), kā arī LbM arhīvos. Taču abos arhīvos ziņu ir ļoti maz. LbM arhīvs Udo Šmits (*Udo Schmitt*) norādījis, ka Lībencellā Grīviņas lieta ir ļoti maza un satur ļoti maz materiālu. Tajā ir tikai daži dokumenti, kas pārsvarā saistīti ar iekšējo komunikāciju ar misijas direktoru un ir konfidenciāli. Grīviņa arī nav rakstījusi misijas vēstules, vai arī tās ir pilnīgi zudušas. Tāpat ir pētīti Latvijas teritorijā iespiestie drukātie izdevumi – avīzes un žurnāli. Par minētajām misionārēm citu pētījumu nav, bet vācu sieviešu kalpošanu Ķīnā ir pētījis Beāte Eilenhofere-Manna (*Beate Eulenhöfer-Mann*).² Pētījumu par britu un amerikāņu sieviešu kalpošanu misijā ir vairāk, bet tie sniedz citu kontekstu.

Misionāre Hildegard Procela – īsa biogrāfija pirms un pēc kalpošanas Indijā

Hildegard Procela (*Hildegard Prozell*) piedzima 1869. gada 9. augustā netālu no Rīgas – Jaunmārupē (*Schwarzeckhof*) – zemes īpašnieka (*Gutsbesitzers*) ģimenē kā otrais bērns no četriem. 1879. gadā pārcēlās uz Rīgu pie tantes, mācījās augstākajā meiteņu skolā (*Höhere Töchterchule / Ordnung*), ko absolvēja 1886. gadā ar skolotājas tiesībām. 1887. gadā viņu iesvētīja virsmācītājs Gētgens (*Theophil Gaehtgens*) Rīgas Doma draudzē. Pēc iesvētībām divus gadus pavadīja mājās, pieskatot tēva īrnieku nabadzīgo ģimeņu bērnus, pulcējot viņus uz ikdienas nodarbībām. Kad tēva finansiālā situācija pasliktinājās, vecākiem nācās pārdot īpašumu un māte kļuva par Magdalēnas patversmes Rīgā vadītāju 1895. gadā.³ Līdz ar to Hildegard 1889. gadā devās strādāt par māj skolotāju dažādās vietās Krievijā.⁴

---

2 Beate Eulenhöfer-Mann, *Frauen mit Mission. Deutsche Missionarinnen in China (1891–1914)* (Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2010).

3 Marina Loseviča, Vladimirs Kuzņecovs, “Magdalēnas patversme Rīgā. Rīga Magdalene Asylum”, *Latvijas Universitātes Raksti* 800 (2014): 135–157.

4 Hildegard Prozell, “Autobiogrāfija”, *Frankesche Stiftungen zu Halle. ALMW II/31-1/143, Nr. 301*, apr. 1896. Tālāk atsaucēs lietots tikai arhīva lietas numurs, dokumenta numurs un datums, kur pieejams.

Procela norāda, ka gan mācības skolā, gan arī iesvētes mācība palīdzēja nostiprināties kristīgajā ticībā un viņas dzīves vadmotīvs bija censties dzīvot saskaņā ar iegūtajām zināšanām par kristietību. Viņa nepiemin, kā tieši sākās interese par misijas darbu, bet tikai to, ka viņai ir mīlestība pret misijas darbu un viņa cer, ka atradīs savu dzīves aicinājumu misijas kalpošanā. Viņa par to bija lūgusi Dievu visus gadus, kamēr strādāja par skolotāju dažādās vietās. Procela atzīmē, ka “gaidīšanas laiks ir bijis ļoti ilgs, bieži vien pat smags, bet tas ir nesis daudzas svētības manam iekšējam cilvēkam”⁵.

No pieejamajiem materiāliem nav iespējams precīzi noteikt, kas deva iespēju pievienoties misijai tieši 1896. gadā, taču viņas pēdējā darba vieta ir Tvera Krievijā, un no turienes viņa saņem izcilu atsaukumi par savu darbu un savām skolotājas spējām.⁶ Procela pieteicās LMB, un mācītājs Klēmans (*Gustav Bernhard Christian Cleemann*) 1896. gada februārī rakstīja rekomendāciju. Tā ir ļoti pozitīva, Klēmans norādījis, ka Hildegardes kristietība ir tīra, dziļa un sirsnīga, ka “viņa ir dzīvs zars uz Kristus vīnakoka, kas smeļas no Viņa sulu un spēku, ar bagātu un dziļu ticības dzīvi, dedzīgu mīlestību pret Kungu un dedzīgu tieksmi vest pazudušos nabaga aklos pagānus pie Viņa”⁷. Mācītājs tomēr ir uzmanīgs un norāda, ka minētās rakstura īpašības vēl neaplicina, ka Hildegarde tiešām ir piemērota misijas kalpošanai. Jāatzīst, ka šāda rekomendācija pilnībā neatklāj personas patieso raksturu, taču, zinot vispārējo pretestību pret sievietēm kalpošanā, var pieņemt, ka, ja reiz mācītājs devis izcilu rekomendāciju, tad viņš uzskatīja, ka Hildegarde ir derīga misijas darbam. Viņa tika uzņemta LMB 1896. gada maijā un tā paša gada septembrī tika nosūtīta darboties misijā Indijā par skolotāju, kur kalpoja līdz 1909. gadam.

Kalpošana Indijā bija pārāk liela slodze Procelas ķermenim, Braitā slimības⁸ dēļ viņai nācās atstāt Indiju. Viņa kļuva par profesionālu LMB darbinieci Krievijā. Laikā no 1909. līdz 1911. gadam viņa kalpo Sevastopolē un Jaltā vācu evaņģēliskajās draudzēs.⁹ Pirmā pasaules kara sākums vācu misijas biedrībās, tai skaitā LMB, ietekmēja ļoti būtiski. Pārtrūka sakari gan ar misijas apgabaliem, kur kādi misionāri tika deportēti, gan arī ar nevācu valstīm, piemēram, Krieviju. 1917. gada oktobrī LMB direktors Pauls (*Carl Paul*) raksta, ka vairāk nekā trīs gadus nav bijušas ziņas no Procelas.¹⁰ Hildegarde bija

---

5 Prozell, autobiogrāfija.

6 Marie Haas, “Rekomendācija”, ALMW II/31-1/143, Nr. 303, 23. febr. 1896.

7 Gustav Cleemann, “Rekomendācija”, ALMW II/31-1/143, Nr. 302, 24. febr. 1896.

8 O. Strall, “Ārsta izziņa”, ALMW II/31-1/143, Nr. 126, 18. aug. 1908.

9 ALMW II/31-1/143, Nr. 79–119; Direktorium der Leipziger Mission. “Leipziger Mission. Aus Der Mission”, *Rigasches Kirchenblatt* (2. jan. 1910): 8–10.

10 ALMW II/31-1/143, Nr. 55, 28. okt. 1917.

devusies atvaļinājumā uz mājām un pēc tam vairs nespēja turpināt kalpošanu.¹¹ Visu politisko neskaidrību dēļ Procēla dodas pensijā 1917. gada 1. novembrī.¹²

Pēc kara, kad beidzot bija iespēja, Procēla kopā ar savu māsu ieradās Leipcīgā, un tur LMB atrada viņām dzīves un kalpošanas vietu pie Konstances ezera.¹³ Ar Baltiju tā arī saistība beidzas, taču līdz mūža beigām viņa turpina darboties iekšmisijā Vācijā. Kad spēki gāja mazumā, viņa atbalstīja misijas māju un turpināja aizlūgt par kalpošanu Indijā. Viņa spēja citos izraisīt mīlestību pret misijas darbu.¹⁴ Hildegarde Procēla aiziet Mūžībā 1948. gada 8. martā Špangenbergā (*Spangenberg*) Vācijā 78 gadu vecumā.¹⁵

Misionāre Lilija Otilija Grīviņa – ģisa biogrāfija pirms un pēc kalpošanas Ķīnā

Šis misionāres uzvārds vācu valodā tiek rakstīts vairākos veidos – *Grihwin*, *Griwing*, arī *Griewing*, kas padara meklēšanu dažādos avotos apgrūtināšu. Arī viņas vārds tiek rakstīts gan kā *Lilli Ottilie*, gan arī *Lily Ottilie*, un Latvijas periodikā bieži vien ir lietots tikai vārda pirmais burts.

Lilija Otilija Grīviņa dzimusi Rīgā 1883. gada 25. decembrī. Viņas tēvs Jēkabs (*Jacob*) bija dzelzceļa ierēdnis, māte Karolīne Marija (*Caroline Marie*) bija mājsaimniece. Lilija izglītojusies Tailovas ģimnāzijā, kur mācību valoda bija krievu,¹⁶ toties iesvētīta 1902. gada 2. jūnijā Jēzus baznīcā pie vācu konfirmandiem.¹⁷ Beidzot ģimnāziju, Lilijai ir skolotājas tiesības, taču viņa strādā Rīgā par kantoristi-grāmatvedi kādā nelielā būvniecības iestādē. Vēlāk gan viņa strādā par mājskolotāju ievērojamā būvuzņēmēja Pētera Radziņa ģimenē.¹⁸

Visplašākā informācija par Grīviņas darbošanos pirms misijas, kā arī pamudinājumu misijā ir viņas pašas rakstītā liecība, kas publicēta LbM žurnālā 1913. gadā, pēc ordinācijas misijas darbā, taču pirms došanās turp. Viņai ir bijusi iespēja pārdomāt savus

---

11 Paul Fleisch, *Hundert Jahre lutherischer Mission* (Leipzig: Verlag der Evangelisch-lutherischen Mission, 1936), 311.

12 Lai gan Fleišs (*Hundert Jahre*, 313) norāda 1918. gadu, tas ir kļūdaini, jo arhīvā atrodas LMB direktora Paula vēstule Procēlai, kurā norādīta algas izmaksa, un tur viņš raksta, ka Procēla sāks saņemt pensiju no 01.11.1917. ALMW II/31-1/143, Nr. 57, 17. nov. 1917.

13 Ibid., Nr. 42, 29. okt. 1919.

14 Ibid., Nr. 2, 27. apr. 1948.

15 Ibid., Nr. 1, 12. marts 1949.

16 Roberts Feldmanis, "Par Liliju Otiliju Grīviņu", b. g. Mape Nr. 11. Roberta Feldmaņa bibliotēkas ārmisijas materiāli (RFBĀM); Jūlijs Spalis, "Vēstule mācītājam R. Feldmanim", 26. apr. 1945. Mape Nr. 11. RFBĀM.

17 Feldmanis, op. cit.

18 Spalis, op. cit.

iepriekšējos gadus un noslēgt kādu dzīves posmu.¹⁹ Kaut arī viņa ir bijusi saistīta ar luterisko baznīcu un tikusi iesvētīta, pēc viņas pašas liecības, viņa uzskatīja, ka divdesmit vienu gadu viņa ir nokalpojusi sev, un to novērtēja kā smagu darbu. Grīviņa arī norāda, ka viņa uzdevusi filozofiskos jautājumus par dzīves jēgu, taču tajā laikā neatrada atbildes.

Par pagrieziena punktu savā dzīvē viņa uzskatīja aiziešanu uz Evaņģēliskās atturības biedrības (*Evangelischen Nüchternheits Verein*) evaņģelizācijas dievkalpojumu. Pirmais apmeklējums bijis 1905. gada 20. septembrī, un pēc tam viņa apmeklēja katru sapulci. Tur Grīviņa sajuta, ka it kā kāds būtu noņēmis pārklāju no viņas acīm, un sirds atvērās Dieva vārda skanējumam. Tādā veidā viņa guvusi dzīvu ticību Jēzum Kristum, kas pirms tam bija tikai teorētiskas zināšanas.²⁰ Dieva Gars darbojās viņas dzīvē, Bībelē viņa atrada atbildes uz daudziem saviem jautājumiem, tai skaitā par dzīves jēgu.

Kā galvenā misijas ierosme nāca, lasot Lībencellas misijas žurnālu *Chinas Millionen*.²¹ Pēc Grīviņas liecības iespējams izsecināt, ka tas notika 1905. vai 1906. gadā. Viņa ieguva vēlēšanos kļūt par misionāri. “Vēlme kalpot tam Kungam starp pagāniem manī kļūva spēcīgāka.”²² Galīgo apstiprinājumu viņa saņēma pēc tam, kad izlasīja grāmatu par Ķīnas misionāriem martīriem.²³

Došanās uz Lībencellu gan nenotika uzreiz. Grīviņa pati raksta, ka viņas priekšā stāvēja lieli šķēršļi.²⁴ Sīkāku informāciju par grūtībām var atrast viņas vīra vēstulē. Viņš raksta, ka šim Grīviņas lēmumam ļoti pretojušies viņas vecāki, kuriem piekritis arī Rīgas Jēzus ev. lut. draudzes mācītājs. Vecāki to uzskatījuši par lielu kaunu, ja viņu meita kļūšot par misionāri.²⁵ Grīviņas mācības Lībencellā norisinājās piecus gadus (1908–1913), un viņas misijas kalpošana Ķīnā bija vienpadsmit gadus (1913–1924).

1925. gadā Grīviņa ieradās atvaļinājumā Rīgā un drīz pēc tam saderinājās ar Jūliju Spali un izstājās no misijas dienesta. Jūlijs Spalis bija Brāļu draudžu sacītājs un organizēja sapulces Rīgas Jūrmalā, Majoros, Robežu ielā 66a.²⁶ Spriežot pēc avižu publikācijām, kā arī pēc Spaļa rakstītā, pēc atgriešanās no Ķīnas Grīviņa laiku pa laikam

---

19 Lily Griwing, “Bericht über die Abordnungsfeier. Abendversammlung”, *Chinas Millionen* 9 (nov. 1913): 248–249.

20 Griwing, “Bericht”, op. cit., 248.

21 LbM dibinātājs Kēpers bija iepazinies ar Zilā krusta darbību Vācijā. Šķiet, ka šī sadarbība turpinājās arī Rīgā.

22 Griwing, “Bericht”, op. cit., 248.

23 P. H. Coerper, *Chinas Märtyrer. Blätter der Erinnerung an eine große Zeit. Aus der Christen Verfolgung in China in den Jahren 1900/01*, 2nd ed. (St. Johannis Druckerei. Zweig Liebenzell: Dinglingen. China Inland Mission, 1902).

24 Griwing, “Bericht”, op. cit., 248.

25 Spalis, op. cit.

26 Gundars Ceipe, *Latvijas Brāļu draudzes vēsture 1918–1940* (Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2010), 220.

vadīja Bībeles un misijas stundas.²⁷ Daudz sludinājumu par misijas un Bībeles stundu vadīšanu Majoros, Brāļu draudzē, ir atrodami 1932. gadā, it īpaši maijā ap Vasarsvētku laiku.²⁸ 1933. gada Vecgada vakarā Grīviņa, nu jau Spales kundze, rīkoja misijas vakaru ar “gaismas bilžu” (attēli, ko rāda ar projekcijas aparātu) rādīšanu Bauskas valsts ģimnāzijas zālē.²⁹ Spalis vēl piemin, ka Lilija Otīlija 30. gadu beigās bija aicināta noturēt misijas sapulces dažādās draudzēs, kā arī katru mēnesi vadīja Bībeles studijas Tukuma ev. lut. draudzē līdz pat 1941. gadam.³⁰ Noslēgumā Spalis norāda, ka viņa sieva nav varējusi atrast algotu darbu luterāņu baznīcā, tāpēc viņa iemācījās mašīnrakstīšanu un piepelnījās ar to vairākos tirdzniecības uzņēmumos, kā arī vācu okupācijas laikā viņa bija tulce kādā vācu iestādē.³¹ Pēdējo dzīves gadu Lilija Otīlija slimoja un pēdējos divus mēnešus pavadīja 1. Rīgas pilsētas slimnīcā, kur aizgāja Mūžībā 1944. gada Vasarsvētku dienā 28. maijā 60 gadu vecumā.

Misionāre Lilija Otīlija Grīviņa – ģisa biogrāfija pirms un pēc kalpošanas Ķīnā

Par Leipcijas misijas biedrību un tās vēsturi nav uzrakstīta atsevišķa grāmata, līdz ar to vislabākais avots ir vācu teologa Paula Fleiša (*Paul Fleisch*) 1936. gadā sarakstītā vācu luterāņu misijas vēsture.³² Sākotnēji šī misijas biedrība *Ev.-Luth. Missionsgesellschaft zu Dresden* tika dibināta Drēzdenē 1836. gadā kā luterāņu misija. Šāda misijas biedrība saņēma plašu atbalstu no dažādām tradicionālām luterāņu zemēm un palīdzības organizācijām Hannoverē, Hamburgā, Bavārijā, Braunšveigā, kā arī Krievijas dienvidos, Baltijā, Dānijā un Zviedrijā,³³ līdz ar to tā kļuva par vienu no plašākajām misijas biedrībām Vācijā. Tās pirmais oficiālais direktors (1844–1859) bija Dr. Karls Grauls (*Karl Friedrich Leberecht Graul*), kurš arī būtībā izveidoja šo misijas biedrību tādu, kāda tā bija vēlāk. Grauls uzskatīja, ka ir nepieciešama izglītība un zinātne, un tādēļ misijas seminārs un biedrība tika pārcelta uz universitātes pilsētu Leipciju. Misijas biedrības vārds tika mainīts uz “Leipcijas Evaņģēliski luteriskā misijas biedrība” jeb “Leipcijas misija”³⁴. Uzsvars tika likts uz

27 “Kirchliche Nachrichten”, *Rigasche Rundschau* (13. febr. 1925): 8.

28 “Dievkalpojumi Rīgā. Svētdien, 8. maijā”, *Jaunākās Ziņas* (7. maijs 1932): 6; “Dievkalpojumi Vasarsvētkos Rīgā. 1. Vasarsvētkos, 15. maijā”, *Jaunākās Ziņas* (14. maijs 1932): 7.

29 “Ziemas svētku svinēšana ar svētdienas skolēniem”, *Bauskas Vēstnesis* (22. dec. 1933): 3; “Gaismas bildes par Ķīnu”, *Bauskas Vēstnesis* (29. dec. 1933): 3.

30 Spalis, op. cit.

31 Ibid.

32 Fleisch, *Hundert Jahre*.

33 Ibid., 3–7.

34 Ibid., 19–21.

luterisko teoloģiju, tai skaitā domājot par misijas darbu, ar vēlmi veidot vienu vispasaules luterisko baznīcu. LMB bija juridiski neatkarīga organizācija, kas sadarbojās ar teritoriālajām (valsts) baznīcām, taču finanses nāca galvenokārt no ziedojumiem.³⁵

LMB pirmais misijas lauks bija Indijas dienvidi. 19. gs. 40. gados LMB pārņēma to, kas bija palicis pāri no senās dāņu-Halles misijas, tādā veidā paplašinot luterāņu liecību Indijā. Veicot misijas darbu Indijā, attīstās sieviešu misijas kalpošana. LMB bija tā, kas veicināja sieviešu iesaistīšanos.³⁶ Zviedru misionāri, kas bija LMB sastāvā, it īpaši uzsvēra sieviešu kalpošanu. Pirmo reizi par to runāja 28. sinodē 1889. gadā, un visi vienprātīgi piekrita, ka tāda ir vajadzīga. Pēc šī lēmuma tika nolīgtas Bībeles sievas turpat Indijā (1891). Tajā pašā laikā pirmā sievietē LMB misionāre bija zviedriete Estere Pētersone (*Esther Peterson*), kas ieradās Indijā 1890. gadā³⁷ un bija Procelas kolēģe, kad viņa tur ieradās. Pirmā vācu misionāre ieradās 1891. gadā.³⁸

Lībencellas misija tika dibināta kā Ķīnas iekšzemes misijas (ĶIM, *China Inland Mission*) vācu nodaļa. ĶIM tika dibināta Anglijā 1865. gadā kā starptautiska un starpkonfesionāla kristīgās misijas organizācija. Tās dibinātājs Hadsons Teilors (*Hudson Taylor*) iepriekš bija viesojies Ķīnā 1854. gadā kā Ķīnas evaņģelizācijas biedrības (*China Evangelization Society*) pārstāvis.³⁹ LMB strādāja ar luterāņu baznīcas atbalstu un organizēja kopēju ziedojumu vākšanu, lai sūtītu misionārus, bet ĶIM uzsāka jaunu pieeju, ko nosauca par “ticības misiju”. ĶIM nebija tieši saistīta ar kādu konkrētu konfesiju vai baznīcu, un tās misionāri nesaņēma noteiktu algu, bet darbiniekiem bija jāuzticās Dievam par savām finansēm. Misijas draugiem bija uzdevums lūgt Dievu par misionāriem, lai Viņš atraisa finanses, un nebija atļauts izteikt finansiālus lūgumus. Šādu modeli pārņēma vairākas misijas organizācijas 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā, arī Lībencellas misija.⁴⁰

Par pašu Lībencellas misiju nav ļoti daudz pētījumu. No vienas puses, vispilnīgākais pārskats par misijas darbību ir iegūstams no organizācijas pašas izdotās grāmatas misijas simtgadei *Mit Gott von Mensch zu Mensch*. No otras puses, jāapzinās, ka šajā avotā aprakstītā informācija ir vienpusēja, parāda tikai pozitīvās iezīmes, misijas veiksmes

---

35 Fleisch, op. cit., 21.

36 J. Mallika Punniyavathi, “Contribution of Swedish Missionaries for Women’s Development in the Field of Social Recognition in Tamilnadu (India)”, *Research on Humanities and Social Sciences* 5.3 (2015): 65–73.

37 Fleisch, *Hundert Jahre*, 199.

38 Ibid.

39 R. G. Tiedemann, *Reference Guide to Missionary Societies in China. From the 16th to the 20th Centuries*. (Armonk, New York: M. E. Sharpe, Inc., 2009), 137.

40 John Wolffe, and Richard V. Pierard, “Europe and North America”, in *Global Evangelicalism: Theology, History and Culture in Regional Perspective*, eds. Donald M. Lewis and Richard V. Pierard (Downers Grove, Ill: InterVarsity Press, 2014), 85–125.

un norāda tikai uz tām grūtībām, kur ir rasts risinājums. Tomēr pamatfakti ir precīzi, kā to apliecina arī citi avoti.

LbM dibinātājs Heinrihs Kērpers (*Heinrich Coerper*) piedzima mācītāja ģimenē, jaunībā studēja teoloģiju Hallē, Tībingenē, Utrehtā, Berlīnē un Bonnā. Hallē viņš sastapās par piētistu tradīciju un pirmajām domām par misijas darbu. Bonnā viņš studēja pie profesora Kristlība (*Theodor Christlieb*). Kristlība aicināts, Kērpers strādāja par lektoru evaņģēlistu skolā *Johaneum* Hamburgā. Kērpers bija mācītājs Heidelbergā un Esenē, kur viņš iepazinās ar organizāciju “Zilais krusts” un atbalstīja pretalkohola kustību.⁴¹ Šī saistība vēlāk izrādīsies būtiska misionāres Grīviņas dzīvē. Kērpers atsaucās aicinājumam dibināt ĶIM vācu filiāli, un 1899. gada 13. novembrī Hamburgā tika dibināta misijas organizācija kā ĶIM filiāle. Pēc kāda laika izrādījās, ka Hamburgas ēka vairs netika izīrēta, un 1902. gada aprīlī misija pārcēlās uz Lībencellu, kas atrodas Švarcvaldē. Līdz ar to kopš 1902. gada tā kļuva par Lībencellas misiju un kopš 1906. gada misijas oficiālais nosaukums bija *Liebenzeller Mission im Verband der China-Inland-Mission, Gesellschaft mit beschränkter Haftung, Sitz in Liebenzell*.⁴²

Šīs teoloģiskās atšķirības – LMB kā strikti konfesionāla luterāņu misija un LbMB kā “ticības” misija – veicināja dažādas izpratnes par sieviešu misionāru sagatavošanu, izsūtīšanu un kalpošanu misijas laukā. Tālāk tiek pētītas atšķirīgās pieredzes, ko piedzīvoja abas misionāres.

Misionāru sagatavošana un izsūtīšana kalpošanai

Abas misijas biedrības neprecētām sievietēm prasīja vecāku atļauju un mācītāja rekomendāciju. Ļoti interesants vēsturisks fakts ir, ka abām misionārēm bija viens un tas pats mācītājs, kurš sniedza rekomendāciju. Par Procelas vecāku atļauju nekas nav zināms, taču ir skaidra liecība, ka mācītājs Klēmans (tajā laikā Piņķu draudzē) sniedza izcilu rekomendāciju. Kaut arī Procela bija pirmā sieviete misionāre no Vidzemes, acīmredzami Klēmanam nebija pretenziju pret viņas kalpošanu, jo tas notika caur LMB, kas bija nozīmīga luteriska misijas biedrība Vācijā.

Vēlāk Klēmans ir mācītājs Rīgas Jēzus draudzē (1906–1919),⁴³ un sākotnēji viņš pretojās Grīviņas vēlmei doties mācīties uz Lībencellu, kaut arī bija atbalstījis Procelu pirms vairākiem gadiem. Šaubu iemesls varēja būt, ka LbM darbojās pēc citiem teoloģiskiem

---

41 Karl Kalmbach, *Mit Gott von Mensch zu Mensch. Aus der Geschichte der Liebenzeller Mission* (Bad Liebenzell: Verl. der Liebenzeller Mission, 1999), 30–46.

42 Kalmbach, *Mit Gott*, 49, 51, 59; Tiedemann, *Reference Guide*, 175.

43 Klēmans ir mācītājs Piņķos 1886–1905, “Lokales. Aus der Umgebung Rigas. Pinkenhof, Kirche und Pastorat”, *Rigasche Zeitung* (20. janv. 1914): 7. 1907. gadā Klēmans saka ievadsrediķi jau Jēzus draudzē. “In der Jesuskirche”, *Rigasche Rundschau* (5. janv. 1907): 9.

principiem. Tomēr vēlāk, kad viņš Vācijā ievāca ziņas par šo misijas biedrību, ka tās vadītājs ir ordinēts mācītājs Kērpers un tā sadarbojas ar Dienvidvācijas luterāņu draudzēm, Klēmans mainīja savas domas.⁴⁴ Mācītāja svētība tika saņemta, beigās arī vecāki piekrita un Lilija varēja doties mācīties uz Lībencellu.

Procela kļūst par LMB misionāri 1896. gada maijā. Leipcigā viņu uzņem misijas direktors fon Švarcs un viņa kundze, ar kuriem izveidojas ļoti ciešas un sirsnīgas attiecības, par ko var lasīt gan pirmajās vēstulēs, tikko dodoties misijas laukā,⁴⁵ gan arī vēlāk. Mēneši Leipcigā tiek pavadīti, mācoties tamilu valodu, līdz 1896. gada 13. septembrī viņa saņem savu nosūtījuma rakstu (*Vocation*). Nosūtījumā ir norādīts, ka Procela tiek aicināta būt skolotāju tamilu misijas dienestā Austrumindijā. No viņas tiek sagaidīts, ka aptuveni divu gadu laikā viņa spēs apgūt valodu, lai varētu pilnīgi kalpot savā aicinājumā.⁴⁶ Līdz ar to no Procelas pieredzes iespējams secināt, ka LMB par galveno uzdevumu uzskatīja vietējās valodas mācīšanos, taču, tā kā viņai bija skolotājas tiesības, cita apmācība īsti netika veikta. Procela dodas misijā tikai pēc četru mēnešu apmācības.

LbMB bija pilnīgi cita pieeja. Lai misionāri varētu veiksmīgi kalpot misijas laukos, ļoti būtiska bija izglītība. Dr. Aizingers (*Thomas Eisinger*) ir veicis pētījumu par LbM semināru. Arī viņš norāda, ka pirmā māsa (“māsas” un “brāļi” bija misijā lietotie termini) seminārā iestājās jau 1900. gada janvārī un sākumā bija neregulāras nodarbības Bībeles priekšmetos un angļu valodas apguvē. Oficiāli nodarbības LbM seminārā sākās 1900. gada 2. oktobrī trim māsām un pieciem brāļiem. Aizingers norāda, ka liela uzmanība tika veltīta gan mācību nodarbībām, gan arī kopienas veidošanai un praktiskajiem darbiem. Apmācība LbM parasti bija divus un ne ilgāk kā trīs gadus.⁴⁷ Kā atzīmē Klauss Fīdleris (*Klaus Fiedler*) savā pētījumā par ticības misijām, Kērpers, atsaucoties uz ĶIM tradīciju, uzskatīja, ka misijas darbam der gan vīrieši, gan sievietes, gan ordinēti mācītāji, gan arī laji. Līdz ar to Lībencellā brāļi un māsas tika apmācīti kopā, vienā programmā. Tā kā tas bija netradicionāli, šāda izglītības forma dažkārt radīja zināmu pretestību.⁴⁸ Tāpēc iespējams secināt, ka, kaut arī nav pieejama agrīnā misionāru izglītības programma, apmācība norisinājās 2–3 gadus vīriešiem un sievietēm kopā. Brāļiem un māsām bija

---

44 Spalis, op. cit.

45 ALMW II/31-1/143, Nr. 296–297, 26. sept. 1896.

46 Kollegium der Evangelisch-Lutherischen Mission, “Vocation der Lehrerin Fräulein Hildegard Prozell”, ALMW II/31-1/143, Nr. 290–295, 13. sept. 1896.

47 Thomas Eisinger, *Theologische Ausbildung und Persönlichkeitsentwicklung: Eine exemplarische Konzeptentwicklung am Beispiel des Theologischen Seminars der Liebenzeller Mission* (Bonn: Verlag für Kultur und Wissenschaft, 2009), 86–87.

48 Klaus Fiedler, *Ganz auf Vertrauen – Geschichte und Kirchenverständnis der Glaubensmissionen* (Giessen: Brunnen-Verlag GmbH, 1992), 310–311.

arī praktiskie darba pienākumi, un brāļiem pašiem bija jārūpējās par savu telpu tīrību.⁴⁹ Tas palīdzēja labi sagatavoties praktiskās dzīves izaicinājumiem Ķīnā, un jau 1899. gada 31. decembrī misijā tika nosūtīts teoloģijas kandidāts Heinrihs Vits (*Heinrich Witt*), kurš ieradās Ķīnā 1900. gada martā.⁵⁰

Gan LbM arhīvs, gan arī pati Grīviņa savā liecībā norāda, ka viņa sākusī mācības Lībencellā 1908. gada novembrī.⁵¹ Tātad no aicinājuma saņemšanas bija pagājuši kādi divi–trīs gadi. Viņas mācību laiks beidzās 1912. gada janvārī,⁵² tas saskan ar iepriekš minēto 3 gadu apmācības periodu. Tā kā viņai jau bija skolotājas izglītība, var pieņemt, ka viņa vairāk mācījās Bībeles priekšmetus, kā arī valodas un izpratni par Ķīnas kultūru, kā to vēsta citi avoti.⁵³ Grīviņa pati novērtē šo laiku kā svētītu – viņa tajā laikā ir gan iepazinusi savu sirdi, gan arī veidojusi ciešākas attiecības ar viņas Kungu un Skolotāju.⁵⁴ Protams, ir jāsaprot, ka tas ir rakstīts, atzīmējot viņas amatā ievēšanu, līdz ar to šādā tekstā neparādītos ziņas par piedzīvotajām grūtībām. Taču, tā kā Grīviņa pēc apmācības turpināja praktiskās apmācības gadu un vēlāk devās kalpot kā misionāre, var pieņemt, ka kopumā viņas pieredze LbM namā bija pozitīva.

Pēc teorētiskās apmācības pabeigšanas Grīviņa kalpoja izmēģinājuma laiku vispirms Mīlheimā (*Müllheim*), Bādenē no 1912. gada februāra līdz septembrim un Nīderlausicā (*Niedrlausitz*) no 1913. gada janvāra līdz jūnijam,⁵⁵ kā arī kalpojusi Krievijā.⁵⁶ Tad Grīviņa atgriezās Lībencellā, turpināja kalpošanu Nīderlausicā un drīz bija gatava doties uz Ķīnu. 1913. gada 7. septembrī apmācība tika pabeigta un Grīviņa tika iesvētīta misionāres kalpošanai.⁵⁷

No pētītā iespējams secināt, ka abas misijas biedrības lietoja atšķirīgas stratēģijas. Procelas apmācību laiks bija tikai četri mēneši, bet Grīviņai gandrīz pieci gadi, kaut arī abām bija skolotājas tiesības. LMB ievēroja striktas luteriskās konfesijas robežas un to sagaidīja no saviem misionāriem. LbM bija ticības misija, kaut arī sadarbojās ar luterāņu baznīcām Vācijā, un izmantoja radikālas misionāru sagatavošanas metodes.

---

49 Kalmbach, *Mit Gott*, 52.

50 Kalmbach, *Mit Gott*, 193; Tiedemann, *Reference Guide*, 175.

51 LbM arhīvs, L. O. Griwing personas lieta un Griwing, "Bericht", 248.

52 LbM arhīvs, L. O. Griwing personas lieta.

53 Eisinger, *Theologische Ausbildung*, 86–87.

54 Griwing, "Bericht", 248–249.

55 LbM arhīvs, L. O. Griwing personas lieta.

56 Griwing, "Bericht", 248–249; Spalis, op. cit.

57 LbM arhīvs, L. O. Griwing personas lieta.

Procela ieradās Indijā 1896. gada 16. oktobrī ostas pilsētā Trankebārā (*Tranquebar*, tagad *Tharangambadi*), kur viņu sagaidīja baznīcas padomes (*Kirchenrat*) vadītāji un deva norādījumus doties uz Maduru (*Madura*, tagad *Madurai*), mācīties tamilu valodu, iepazīt jau esošās skolas, lai vēlāk varētu pārņemt misijas internātskolu (*Kostschule*) tur.

Pirmajā darba gadā viņa Madurā tiek laipni uzņemta zviedru misionāru Blumstrandu (*Blomstrand*) ģimenē, kuri bieži sniedz draudzīgus padomus gan sadzīvē, gan arī kalpošanā. Viņas dienas pārsvarā paiet, mācoties tamilu valodu vismaz četras stundas dienā ar valodas skolotāju jeb *munši*. Procelai nākas atzīt, ka valoda ir grūta. Pārējā laikā viņa strādā internātskolā. Viņa cenšas praktizēt apgūtos jaunos vārdoņus, pavadot laiku kopā ar bērniem.⁵⁸ Tomēr pamazām viņai izdodas apgūt valodu tik labi, lai spētu vadīt reliģijas stundas ar Bībeles stāstiem.⁵⁹ Tāpat viņai ir iespēja iepazīties ar citām misionārēm, kas kalpo līdzīgos amatos, tikai citās skolās.⁶⁰ Kaut arī Procela savā vēstulē nenorāda milzu konfliktus ar citiem misionāriem, tomēr viņa atzīst, ka nav īsta dienvienu vāciete, proti, ir no Baltijas, nevis no vācu zemēm, kādi lielākoties ir pārējie.⁶¹ Arī gadu vēlāk, 1898. gada janvārī, viņa raksta: “Es tik ļoti mīlu visus zviedrus, viņi ir tik daudz sirsnīgāki un izturas siltāk nekā vācieši pret mani.”⁶²

Pēc valodas eksāmena nokārtošanas 1898. gada 19. septembrī Procelai paveras plašs darba lauks Madurā. Jau līdz tam 1897. gada 1. novembrī Blumstranda kundze uztic Procelai daudz vairāk pienākumu internātskolā.⁶³ Tas nozīmē sekot līdzī bērnu eksāmeniem, gatavot Ziemsvētku dāvanas viņiem, saziņu ar vecākiem, kā arī veikt citas administratīvās lietas. Tajā laikā viņas aprūpē ir 43 bērni, kā arī trīs skolotāji un cits skolas personāls. Viņa veic reformas skolā, atlaiž pavāru un vienu skolotāju. Tas rada zināmas problēmas, jo arī pārējie darbinieki nav apmierināti ar jauno kārtību.⁶⁴ Būt misionārei Indijā tajā laikā nozīmēja būt ne tikai skolotājai, kas bija Procelas galvenais uzdevums, bet arī būt par vietējo medmāsu un ārstēt bērnu vienkāršākās saslimšanas.⁶⁵ Līdz ar to bija nepieciešama gan formālā izglītība, ko pieprasīja britu pārvalde, gan arī neformālas

---

58 ALMW II/31-1/143, Nr. 286–287, 30. nov. 1896.

59 “Von unserer Landmännin, Fr. Hildegard Prozell, Missionslehrerin zu Madura”, *Rigisches Kirchenblatt* (18. dec. 1898): 419.

60 ALMW II/31-1/143, Nr. 286–287, 30. nov. 1896.

61 Ibid.

62 Ibid., Nr. 257–258, 10. janv. 1898.

63 Ibid., Nr. 255–256, 27. nov. 1897.

64 Ibid., Nr. 251–254, dec. 1897.

65 Ibid., Nr. 240–246, 13. mar. 1898.

zināšanas dažādās dzīves jomās, lai varētu palīdzēt visplašākajā veidā. 1898. gada septembrī Hildegarde sāk darbu arī ar indiešu Bībeles sievām un uzsāk zenanu kalpošanu (zenana ir indiešu mājas daļa, kurā uzturas sievietes), apciemojot nekristīgās sievietes trīs reizes nedēļā, trīs stundas katru reizi.⁶⁶ Šī kalpošana kļūst ļoti būtiska Procelas darbā.

1901. gadā LMB veic pārmaiņas savos kalpošanas apgabalos. Sīkāk par to tiek paskaidrots arī misijas atbalstītājiem Rīgā. “Madura ir viena no tām stacijām, kuras tagad ir sagrupētas kā “Zviedrijas diecēze”. Tāpēc Estere Pētersones (*Ester Peterson*) jaunkundze kā zviedriete pēc Jaunā gada tika pārcelta no Koimbaturas uz Maduru un apmainīja darbības sfēras ar Prozelas jaunkundzi.”⁶⁷ Iesāktais darbs un izveidotās attiecības ar indiešu sievietēm Madurā ir jāatstāj, lai uzsāktu jaunu kalpošanu Koimbatūrā. Taču darbības lauks nemainās – arī Koimbatūrā viņa vada skolu bērniem un apmāca nekristīgās sievietes. Fleišs norāda, ka tieši Procela uzsāka sieviešu darbu Koimbatūrā.⁶⁸ Koimbatūrā zenanu apmācībā mācījās 43 nekristīgās sievietes, un vienai Bībeles sievai, kas jau bija 60 gadus veca, nebija iespējams viņas visas apmācīt. Līdz ar to Procela lūdz LMB kolēģijai atrast finansējumu, kas ļautu ātrāk apmācīt vēl vismaz vienu Bībeles sievu, kura palīdzētu apmācības darbā. Viņa piedāvā veikt izglītības eksperimentu – apmācīt kādas sievietes, kuras vēlas un kurām ir potenciāls, piešķirt viņām nedaudz augstāku statusu draudzē un pēc divu gadu apmācības nokārtot eksāmenu baznīcas padomē.⁶⁹ LMB apstiprināja šo ideju, un jau 1902. gadā bija paredzēti īpaši kursi Bībeles sievām, kurus bija paredzēts vadīt tieši Procelai, taču viņas slimības dēļ tas neīstenojās.⁷⁰

Procelas 1903. gada ziņojumi nenorāda uz lielām veselības problēmām, taču viņa laiku pa laikam piemin karsto Maduras un Koimbaturas klimatu, kas nav ļoti veselīgs eiropiešiem. Iecienītākās atvaļinājumu vietas bija kalnos, parasti vai nu Jerkaudā (*Yercaud*), vai Kodaikanālā (*Kodaikanal*), kas bija nedaudz vēsākas. Procela rakstīja: “Karstums ir nopietns šķērslis skaidrai, asai domāšanai; un man divreiz vairāk, jo man ir jāpārvar tā ietekme ne tikai uz mani, bet arī uz manu Munschi [valodas skolotāju], un tas tiešām ir nogurdinošs darbs.”⁷¹ Tomēr 1903. gada maijā Procela ir spiesta lūgt atvaļinājumu Eiropā, jo viņai attīstījusies vēnu slimība, ko apliecina ārsts.⁷² Arī jūnija vēstulē viņa raksta, ka viņai nepieciešama atjaunošanās.⁷³ Lūgums pēc atvaļinājuma

---

66 ALMW II/31-1/143, Nr. 220–223, 1898.

67 “Aus dem 6. Bericht für die Frauen-Hilfs-Vereine der Ev.-Luth. Mission zu Leipzig”, *Rigisches Kirchenblatt* (30. nov. 1901): 411–12.

68 Fleisch, *Hundert Jahre*, 201.

69 ALMW II/31-1/143, Nr. 207–208, 24. janv. 1901.

70 Fleisch, *Hundert Jahre*, 202.

71 “Von unserer Landmännin”, 419.

72 ALMW II/31-1/143, Nr. 202–203, 27. maijs 1903.

73 *Ibid.*, Nr. 197–201, 28. jūn. 1903.

tiek apstiprināts, un 1903. gada otrajā pusē Procela caur Kairu dodas mājup uz Eiropu un nākamo vēstuli uz LMB viņa sūta jau no Zasmusižas (*Sassenhof*) Zaslauka apkārtnē 28. decembrī.⁷⁴ Ar to noslēdzas viņas pirmais kalpošanas laiks Indijā.

Otrais kalpošanas laiks 1905.–1908. Majaverama

Esot uz kuģa ceļā uz Indiju, 1905. gada 26. septembrī Procela cerību pilna raksta, ka ar veselību viss ir labi un fiziskie spēki ir pietiekami.⁷⁵ Pēc pirmā samērā veiksmīgā kalpošanas posma Koimbaturā Procela tika nosūtīta uz Majaveramu (*Mayavaram*, tagad Majiladuthuraja (*Mayiladuthurai*)). Šajā pilsētā sieviešu darbs sākās tikai ar 1905. gadu, kad to uzsāka Procela. Pilsētā bija senas hinduisma tradīcijas un fanātiski tā piekritēji, tomēr Procela spēja izveidot trīs meiteņu skolas ar 180 skolēniem un noorganizēt zenanu nodarbības 12 ģimenēs.⁷⁶ Pirmās divas skolas izdevās nodibināt jau 1905. gada beigās, bet skolu pašā Majaveramā izdevās atvērt 1906. gada janvāra vidū.⁷⁷

Liels izaicinājums Procelai bija panākt, ka visas trīs skolas tiek oficiāli reģistrētas un ir britu valdības atzītas. 1907. gada februārī Tiruvilanduras un Kornatas skola ieguva valdības reģistrāciju, bet Majaveramas skola reģistrāciju nesaņēma. Tomēr Procela nepadevās un spēja uzrādīt pārbaudes inspekcijai, ka Majaveramas skolā ir vislielākais skolēnu skaits un vislabākie akadēmiskie sasniegumi, un devās uz Madrasu pie varasiestāžu inspektoriem, līdz saņēma reģistrāciju.⁷⁸

1908. gadā Procela norāda, ka visas trīs skolas ir spējušas veikt izcilu izglītības darbu un tādā veidā atradušas ceļu uz vecāku sirdīm.⁷⁹ Neuzticība, kas sākotnēji bija Majaveramā, tika pārvarēta.⁸⁰ No šī pārskata ir iespējams secināt, ka trīs kalpošanas gadu laikā Procelai izdevās izpildīt LMB doto uzdevumu, izveidot skolas un tādā veidā sludināt kristīgo vēsti indiešu meitenēm.

Līdzīgi var vērtēt arī darbu zenanās. Sākumā darbs ir ļoti smagnējs, Procelai iet palīgā tikai viena Bībeles sieva, un pirmajos mēnešos izdevās apciemot tikai trīs bramīnu ģimenes un vēl trīs citu kastu sievietes. Grūtības zenanu darbam rada arī ģeogrāfiskie apstākļi – ierobežots ceļu daudzums un ūdens šķēršļi.⁸¹

---

74 ALMW II/31-1/143, Nr. 189–192, 28. dec. 1903.

75 Ibid., Nr. 159–160, 26. sept. 1905.

76 Fleisch, *Hundert Jahre*, 201.

77 ALMW II/31-1/143, Nr. 154–157, 9. janv. 1906.

78 Ibid., Nr. 137–140, 4. febr. 1907.

79 Ibid., Nr. 127–130, 27. apr. 1908.

80 Ibid., Nr. 120–121, 20. dec. 1908.

81 Ibid., Nr. 154–157, 9. janv. 1906.

Kā jau tika minēts iepriekš, lai veicinātu zenanu darbu un apmācītu jaunas Bībeles sievas, Procela centās sagatavot Bībeles sieviešu kursu. Sākotnēji tomēr šaubas rada nevis viņas veselība vai arī piemērotu kandidāšu trūkums, bet gan mācību materiālu trūkums.⁸² Apmācības trūkuma dēļ 1908. gadā Procelai nākas atzīt, ka zenanu darbs nav bijis tik sekmīgs kā skolu darbs. Tajā pašā laikā viņa redz, ka arī šeit sākuma grūtības ir pārvarētas un zenanu darbs ir daudzsološs un augošs un jau līdzinās tam, kāds tas bija Madurā pirms astoņiem gadiem.⁸³

Otrajā Procelas kalpošanas posmā būtisks šķērslis un problēma ir veselība. Rīgas ārsti jau bija teikuši, ka otrajā reizē viņa tomēr nevarēs izturēt Indijā tik ilgi kā pirmajā reizē.⁸⁴ Pirmās veselības problēmas, kas izpaudās kā “neapprakstāms enerģijas trūkums un nogurums”, parādās jau pusgadu pēc ierašanās Majaveramā. Vēl mēnesi vēlāk Procela ir spiesta rakstīt, ka viņai vairāk ir jāatpūšas un jānodod daļa sava darba citai misionārei.⁸⁵ 1908. gada pavasarī Procela sāk apzināties, ka laikam spēku pietrūks un būs jādodas atpakaļ uz Eiropu.⁸⁶ Tomēr decembrī viņai jau ir zināms, ka tie ir pēdējie Ziemsvētki Indijā.⁸⁷

Šis otrais kalpošanas posms atklāj, ka Procela spēja parādīt iniciatīvu un bija gatava uzsākt kalpošanu jaunā vietā. Trīs skolu izveidošana liecina par labām administratīvajām prasmēm un spēju darboties arī Indijas kultūrā un britu birokrātijas sistēmā. Zenanu darba izveidošana Majaveramā arī uzskatāma kā veiksmīga, par spīti sākotnējai vietējo iedzīvotāju pretestībai. Šis laika posms sakrīt ar nemieru un pārmaiņu laiku Latvijas teritorijā, kurš ietekmē gan Procelas emocionālo stāvokli, gan arī finansiālo atbalstu no Rīgas. Veselības stāvokļa dēļ pēc trīsarpus gadiem nākas atstāt Indiju un turpināt kalpošanu LMB sastāvā kā misijas lektorei Krievijas dienvidos.

Misijas darbs Ķīnā

Lai nokļūtu Ķīnā, Grīviņa devās caur Šveici, kur noturēja cilvēku labi apmeklētas sapulces,⁸⁸ uz Dženovu, kur 1913. gada 2. oktobrī iekāpa kuģī.⁸⁹ Sākumā vienu gadu no 1914. gada maija līdz 1915. gada maijam Grīviņa atradās Henčovā, Hunaņas provincē, kur atradās LbM stacija.⁹⁰ Par šo laiku nav

---

82 ALMW II/31-1/143, Nr. 147–148, 1. maijs 1906.

83 Ibid., Nr. 127–130, 27. apr. 1908.

84 Ibid., Nr. 147–148, 1. maijs 1906.

85 Ibid., Nr. 145–146, 17. jūn. 1906.

86 Ibid., Nr. 127–130, 27. apr. 1908.

87 Ibid., Nr. 123–125, 3. nov. 1908.

88 Spalis, op. cit.

89 LbM arhīvs, L. O. Griwing personas lieta.

90 Ibid.

nekas daudz zināms – tikai tas, ka viņa mācījās ķīniešu valodu un kārtoja eksāmenus, lai pēc tam varētu strādāt par skolotāju.⁹¹ Eilenhofere-Manna norāda, ka misionārēm, lai varētu pietiekami sazināties ar vietējiem cilvēkiem, bija jāapgūst ķīniešu valoda, kā arī atkarībā no apgabala – vietējie dialekti. Misionāres, kas tika norīkotas neredzīgo skolā, apguva arī ķīniešu Braila rakstu. Sievietēm bija jānokārto seši eksāmeni, kas parasti notika divu gadu laikā. Valodas zināšanas tika uzskatītas par neapstrīdamu prasību vācu misijas biedrībās, arī LbM.⁹² Grīviņa savu sesto valodas eksāmenu nokārtoja 1917. gada martā,⁹³ gandrīz trīs gadus pēc ierašanās Ķīnā. Tā kā Grīviņa strādāja neredzīgo skolā, var samērā droši apgalvot, ka viņa veiksmīgi apguva gan ķīniešu valodu, gan arī ķīniešu Braila rakstu.

Sākot no 1915. gada līdz pat 1925. gadam, Grīviņa strādāja Čangšā.⁹⁴ Spriežot pēc Grīviņas rakstītajām vēstulēm, nākamos septiņus gadus viņa strādāja LbM uzturētajā skolā neredzīgajām meitenēm. Grīviņa raksta 1915. gada 7. jūlijā, ka viņa strādā neredzīgo skolā.⁹⁵

Nākamā ziņa ir pēc diviem gadiem, kad Grīviņa nedaudz plašāk apraksta savu kalpošanu. Viņa piemin, ka neredzīgo skolā tajā laikā ir 31 bērns un ka būtu vēl ļoti daudz neredzīgu bērnu, kuri gribētu būt skolā, bet diemžēl tas nav iespējams. Tālāk viņa raksta par evaņģelizācijas pasākumiem Čangšā 1917. gada februārī. Evaņģelizācija notikusi pa pāriem, katram misionāru pārim dodoties uz viņiem noteikto apgabalu un apciemojot katru māju, un stāstot par Jēzu. Kopumā attieksme esot bijusi pozitīva ar dažiem izņēmumiem. Šādā veidā misionāriem izdevās ar evaņģēliju aizsniegt ģimenes, kas līdz tam nebija sasniegtas. Tāpat misionāres rīkoja sieviešu pēcpusdienas, kas bija kupli apmeklētas. Vēstules nobeigumā viņa izsaka prieku, ka nolikusi pēdējo ķīniešu valodas eksāmenu, tāpēc būtu vairāk laika darbam skolā un ar sievietēm.⁹⁶

Spriežot pēc publikācijām, 1922. gada rudenī Grīviņa bija pārgājusi strādāt Hunaņas Bībeles institūtā, ko vadīja Dr. Franks Kellers (*Frank A. Keller*), kurš bija ĶIM misionārs ārsts. Tā kā viņš bija pieredzējis ksenofobiju un Rietumu misionāru izdzīšanu un nogalināšanu, Kelleram bija ļoti svarīgi apmācīt vietējos ķīniešu evaņģēlistus. Pirmie ķīniešu misionāri tika nosūtīti evaņģelizācijā 1909. gada jūlijā. Šī stratēģija bija veiksmīga, un nākamos gadus uz dažādiem Hunaņas reģioniem tika nosūtītas misionāru grupas. Lai

---

91 Spalis, op. cit.

92 Beate Eulenhoefer-Mann, "Missionary Work of Single German Women in China from 1886–1914: A Comparison between Missiological Theory and Praxis on the Mission Field" (PhD dissertation, Fuller Theological Seminary, 2003), 218.

93 Lily Griwing, "Nachrichten aus dem Missionsfelde. Netzauswerfen in Changscha", *Chinas Millionen* 10 (okt. 1917): 125–126.

94 LbM arhīvs, L. O. Griwing personas lieta.

95 Lily Griwing, "Eine stille Tauffeier", *Chinas Millionen* 11 (nov. 1915): 215.

96 Griwing, "Nachrichten", 125–126.

labāk apmācītu šos misionārus, 1916. gadā tika atklāta Hunaņas Bībeles skola, vēlāk institūts sadarbībā ar Losandželosas Bībeles institūtu (BIOLA). Kellera sieva Elizabete (*E. Elizabeth Keller*) pārraudzīja sieviešu misionāru apmācību.⁹⁷ Dr. Kelleram bija nepieciešami palīgi, it īpaši sieviešu apmācībā.

1922. gadā Hunaņas Bībeles institūtā mācījās 117 studenti, gan vīrieši, gan sievietes.⁹⁸ Grīviņa savā vēstulē 1923. gada 27. februārī raksta, ka katru dienu pasniedz trīs stundas Bībeles mācību un arī mūziku. 1923. gada februārī ķīniešu Jaunā gada laikā studentiem bija mēnesi garš brīvlaiks, kas tika izmantots evaņģelizācijas pasākumiem.⁹⁹ Kellere norāda, ka misionāri bijuši ļoti priecīgi par savu kalpošanu un redzējuši, ka cilvēki viņus labprāt uzņem savās mājās un uzklausa viņu stāstīto.

Grīviņa pati arī dod liecību par šo ziemas evaņģelizācijas laiku – kas tad ir bijis tas, kas darbojies labi. Viņa personīgi bija apmeklējusi divas no trim misijas stacijām, kur kalpoja sievietes, – Tongšanu (*Tongshan*) un Pēkiašanu (*Pehchiashan*).¹⁰⁰ Tā kā šī bija pirmā reize, kad kalpošanā tika sūtītas misionāres un tā bija veiksmīga, šāds evaņģelizācijas darbs turpinājās arī institūta 1923. gada vasaras brīvlaikā.¹⁰¹

Gan Grīviņa, gan arī Kellere secina, ka sieviešu misijas darbs ir tikpat veiksmīgs kā vīriešu un dažkārt pat vēl labāks. Paskaidrojums pavisam vienkāršs – kamēr sievietes runā ar sievietēm, ķīniešu kultūras tradīcija atļauj vīriešiem arī nākt un klausīties. Taču, ja māju apmeklē vīrietis, sievietēm ir jāatstāj istaba.¹⁰²

No pieejamā materiāla var secināt, ka Grīviņai bija iespējas sekmīgi kalpot Ķīnā no 1914. gada sākuma līdz pat 1924. gada beigām. Tie bija vienpadsmit ražīga darba gadi neredzīgo skolā meitenēm un Hunaņas Bībeles institūtā, apmācot ķīniešu sievietes misionāres.

Kopumā iespējams secināt, ka abas misionāres spēja veiksmīgi kalpot savos misijas laukos, strādājot par skolotāju. Abas parādīja iniciatīvu un bija radošas savā kalpošanā. Misionāre gan Indijā, gan Ķīnā bija gan skolotāja, gan administratore un saimniecības pārzine, gan arī medicīniskās palīdzības sniedzēja bērniem – par to gan vairāk raksta Procēla, bet var pieņemt, ka arī Grīviņa šādi kalpoja. No vienas puses varētu teikt, ka nebija lielas atšķirības, vai misionāre ir apmācīta četrus mēnešus vai piecus gadus, abas bija veiksmīgas. Taču jāievēro, ka Ķīnā bija krietni sarežģītāka un nestabilāka politiskā situācija un misionāru dzīvība tur bija apdraudēta daudz vairāk. Līdz ar to var pieņemt, ka Grīviņas ilgā apmācība deva iespēju vairāk paļauties uz Dievu arī grūtajās situācijās.

---

97 Kevin Xiyi Yao, "The Legacy of Frank Arthur Keller", *International Bulletin of Missionary Research* 39.1 (Jan. 2015): 34–38.

98 Yao, "The Legacy", 36.

99 Lily Griwing, "Evangelisationen", *Chinas Millionen* 9 (sept. 1923): 129–30.

100 Griwing, "Evangelisationen", 129.

101 Ibid.

102 Keller, "Summer Vacation Evangelism", 23.

Publicitāte un atskaņas dzimtenē

Procela savā kalpošanā spēja saņemt atbalstu no dzimtenes. Procela bija vācbaltiete, viņas ģimene sākumā bija pārtikusi. Viņas mācītājs Klēmans un arī Rīgas iecirkņa prāvests Gētgens, kurš bija ieinteresēts ārmisijā, atbalstīja Procelu un viņas kalpošanu. Viņas kalpošanā ļoti aktīvi iesaistījās arī māte – palīdzot gan koordinēt ziedojumu nosūtīšanu, gan arī iegūt dokumentus nozaudētā izglītības dokumenta vietā.

Šī mijiedarbība ar dzimteni veicina arī misijas darba izpratnes veidošanos Rīgā. Lai atbalstītu Procelas kalpošanu, tika izveidota sieviešu misijas atbalsta biedrība, tika organizēti misijas vakari un konferences. Abos kalpošanas posmos *Rigasches Kirchenblatt* regulāri publicē gan Procelas vēstules, gan arī pārskatus, ko apkopojis prāvests Gētgens no privātajām vēstulēm.¹⁰³ Kaut arī pirms Procelas bija devušies citi misionāri, šķiet, ka tieši Procelas kalpošana saņem lielu ievēribu drukātajā presē, līdz ar to lielai sabiedrības daļai, kas lasīja vāciski, bija iespēja uzzināt par misijas kalpošanu Indijā, un it īpaši tieši sieviešu kalpošanu, kas bija novitāte tajā laikā. Procelai kā pirmajai sievietei no Latvijas teritorijas bija liela ietekme un atpazīstamība viņas kalpošanas laikā. Latviešu valodā publikāciju par Procelas darbu nav tik daudz, cik vācu valodā, tomēr arī tādas ir atrodamas 1898.,¹⁰⁴ 1899.¹⁰⁵ un 1903. gadā.¹⁰⁶

Grīviņas stāsts ir citāds. Var teikt, ka Grīviņa nebija ievērojama vai sabiedrībā plaši pazīstama persona, kuras došanās misijas darbā izraisītu plašu rezonansi. Cik noprotams no pieejamajiem avotiem, Grīviņas došanās misijā bija drīzāk privāts pasākums, ko beigās atbalstīja vecāki un Jēzus draudzes mācītājs. Kā viens no iemesliem būtu darbošanās mazāk tradicionālā misijas biedrībā.

Kā vēl vienu publicitātes trūkuma iemeslu noteikti var minēt vēsturisko situāciju. Procelas kalpošana norisinājās pirms Pirmā pasaules kara. Krievijas impērija piedzīvoja satricinājumus 1905. gada revolūcijā, taču sabiedrībai bija laiks un iespēja lasīt vēstules no misijas lauka, kā arī finansiāli atbalstīt šo kalpošanu. Grīviņas kalpošana norisinājās laikā, kad viņas dzimtā zeme pārdzīvoja milzīgas pārmaiņas. Kad viņa devās prom uz Vāciju apmācībā 1908. gadā un misijā uz Ķīnu 1913. gadā, viņa bija Krievijas impērijas pilsone no Rīgas. Kad viņa atgriezās Rīgā 1925. gada sākumā, viņa ieradās neatkarīgajā

---

103 Piemēram, 1897. gadā četrus turpinājumos (Nr. 47–49 un 52) ir publicēts viņas ceļojuma apraksts un pirmie kalpošanas brīži. 1898. gadā ir četras publikācijas (Nr. 11, 27, 51 un 52). Vēl vairāk publikāciju ir 1901. un 1902. gadā. 1903. gadā tiek publicētas Procelas vēstules septiņos turpinājumos (Nr. 45–50 un 52). Pietiekoši liela publicitāte ir arī otrajā kalpošanas laikā.

104 Heinrich Johann Zēzemanis (Seeseman), “Ziņas par evaņģēlisko pagānu misioni 1895. gadā”, *Baznīca un Skola* (20. nov. 1896): 93–94.

105 “Tēvijas Kalendāra” redakcija, “Kāds vārds par pagānu misioni” // *Tēvijas Kalendārs 1899. gadam* (Rīga: Z. Veinbergs, 1899), 5–23.

106 “Sieviešu misione Indijā”, *Baznīca un Skola*, “Latviešu Avīžu” pielikums 9 (25. apr. 1903): 68–72.

Latvijas Republikā. Eiropa pārdzīvoja Pirmo pasaules karu, neatkarību pasludinājuši Latvija pārdzīvoja bermontiādi. Šādā vēsturiskajā situācijā Latvijas luterāņiem bija maza interese par kādu misionāri kaut kur tālu Ķīnā.

Nobeigums

Apskatītajām misijas biedrībām bija atšķirīga pieeja misionāru izvēlē, sagatavošanā un nosūtīšanā. Misijas darba mērķi gan bija līdzīgi, un arī darba metodes bija līdzīgas. Misionāriem bija jāspēj apgūt vietējā valoda un jāspēj izprast vietējā kultūra, kā arī politiskā situācija.

Nedz Procēla, ne Grīviņa neuzsver savu kalpošanu kā kaut ko īpašu vai līdzvērtīgu vīriešu kalpošanai. Viņām bija acīmredzami, ka to kalpošanu, ko viņas veica, misionāri vīrieši nevarēja īstenot, tāpēc viņām par to rakstīt nevajadzēja.

Misijas laikā kalpošanas jomā dzimtā valoda un tautība nebija svarīgas. Galvenais bija misionāru spēja iemācīties vietējo valodu, lai varētu paveikt darbu, kam tika aicinātas. Taču Procēla norāda, ka misionāru savstarpējās attiecības un labsajūta attiecību veidošanā bija ļoti būtiskas.

Tradicionāli misijas darbs 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā bija saistīts arī ar Rietumu kultūras nešanu. Šajā ziņā Procēlas un Grīviņas kalpošana nebija citādāka. Viņas gan nekur savā komunikācijā neuzsver, ka justos kā kultūras nesējas – viņu galvenās rūpes ir iepazīstināt bērnus un to ģimenes ar Kristus evaņģēliju, taču ir nojaušams, ka viņas vēlas pārkārtot skolas, kas ir viņu atbildībā, lai tās vairāk atbilstu Rietumu standartiem.

Latvijas misijas vēsturē daudz kas ir pazudis. Par Procēlas kalpošanu liecina daudzie arhīva materiāli Hallē un publikācijas avīzēs. Par Grīviņas dzīvi un kalpošanu liecina tikai viena fotogrāfija un dažas publikācijas Vācijā izdotajā izdevumā. Viņas abas ir nepelnīti aizmirstas. Procēla, iespējams, tādēļ, ka, pirms tika izveidota neatkarīgā Latvija, viņa jau bija devusies uz Vāciju un savu turpmāko kalpošanu veica tur. Grīviņa, iespējams, tādēļ, ka viņas kalpošana notika ļoti sarežģītos apstākļos un par to ir maz liecību. Tomēr gan Hildegardēi Procēlai, gan Lilijai Otīlijai Grīviņai šajā misijas vēsturē ir nozīmīga loma, jo viņas spēja pārvarēt šķēršļus un atsaukties sajūtajam Dieva aicinājumam. Viņas bija vienas no retajām, kas uzdrīkstējās.

SUMMARY

Leipzig and Liebenzell Missions: The Ministry of Hildegard Prozell and Lilija Otīlija Grīviņa

Until the 19th century, women were not considered suitable for mission work. However, when Leipzig mission started its work in India, it came to the realization that to reach Indian women with the Gospel, women missionaries were needed. Soon, other German mission societies that sent missionaries to China, Indonesia and Africa also came to the same conclusion, opening

the doors for ministry for the first women from Vidzeme (Livland). Baltic-German Hildegard Prozell, from Jaunmārupe, was sent in 1896 through Leipzig to India and Lilija Otilija Grīviņa, (in German *Grihwin, Griwing, Griewing*) from Riga, were sent in 1913 through Liebenzell to China. Each of these societies had different theological understandings about mission. Leipzig was based on the traditional Lutheran understanding of ministry and tried to create a universal Lutheran church worldwide, including in the mission fields. Liebenzell was the German branch of China Inland Mission, which was considered a “faith” mission that was more open to co-working with others. This impacted the way the mission societies selected their candidates, prepared them (a few months for Leipzig, 3–4 years for Liebenzell with male and female candidates training together), and sent them on the missions (solid salary for Prozell, not so with Grīviņa).

Both missionaries had to learn the local languages and pass language exams. They both served as teachers, did evangelism with local women, and had to be administrators and local health care specialists. Prozell was the first to establish women’s work in Mayavaram, while Grīviņa was the first to take Chinese women to a local evangelism outreach (together with other teaching staff of the Hunan Bible Institute).

Prozell, being a Baltic-German, received extensive support from her home church. Since her ministry took place before World War I, there are plenty of publications about her ministry in both Latvian and German newspapers in Riga. Grīviņa came from a humble background, going with almost no support, and as her ministry in China happened during WWI, there were almost no publications about her work. Both women have been equally forgotten in Latvian church history and deserve to be remembered.